

وزیر محترم نفت جمهوری اسلامی ایران
در دهمین کنفرانس بین المللی مؤسسه مطالعات بین المللی انرژی

الگوهای جدید انرژی و همگرایی جهانی

بازگرداند این تصور کاملاً اشتباه است، چراکه شرایط کنونی شرایط خاصی است و متأثر از عوامل بی شماری است و آینده نیز شرایط خاص خود را خواهد داشت اما می توان از تجربیات گذشته بهره گیری کرده و با استفاده از آن آینده بهتری را می توان ساخت. به طور کلی در شرایط خاص کنونی بازار نفت نکات زیر قابل توجه است:

۱- در سال های اخیر قیمت های نفت رشد قابل توجهی داشته است که این افزایش همچون افزایش های ناگهانی در برهه های قبل ناشی از قطع ناگهانی عرضه نیست بلکه این بار بخش تقاضا موتور محرکه برای افزایش قیمت های نفت است و بخش عرضه به سختی می تواند متناسب با رشد تقاضا شرایط خود را تطبیق دهد این واقعیت انکارناپذیری است که قیمت های نفت در سه سال اخیر حدوداً دو برابر شده و این امر مصرف کنندگان نفت را نگران ساخته است اما نباید قیمت های نازل سال های قبل را از یاد برد که این امر توان مالی کشورهای صادرکننده نفت را به شدت تضعیف نموده و امکان هرگونه سرمایه گذاری مؤثر در صنعت نفت را از آنان سلب نموده بود هر چند قیمت های کنونی هنوز از نظر قدرت خرید (قیمت های واقعی) به سطح قیمت های اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد میلادی نرسیده است. بدیهی است عدم سرمایه گذاری به موقع در بخش بالادستی موجب محدودیت عرضه در آینده خواهد شد که این امر عمدتاً ناشی از چشم انداز قیمت های ضعیف نفت است زیرا قیمت های نازل نفت از یکسو توان مالی

در ابتدا مایلم از برگزارکنندگان این همایش، بویژه مؤسسه مطالعات بین المللی انرژی تشکر نموده و به شرکت کنندگان در این همایش، به خصوص میهمانان عزیز که از مسافت های دور به جمهوری اسلامی ایران آمده اند خیر مقدم بگویم. امیدوارم مباحثی که در این همایش مطرح می شود و نیز ملاقات ها، دیدارها و مذاکرات در این گردهمایی برای شرکت کنندگان مفید و پرثمر باشد. بدون تردید حضور مقامات دولتی، اساتید دانشگاه ها، متخصصین و مدیران شرکت های مرتبط با انرژی در کنار یکدیگر و بحث و تبادل نظر در زمینه های مهمی چون تحولات جهانی و منطقه ای انرژی می تواند دستاوردهای بسیار مفیدی را دربر داشته باشد.

در جهان متغیر کنونی بازار نفت نیز در سال های اخیر دستخوش تحولات گسترده ای گشته، به گونه ای که در واقع شرایط بازار نفت با دهه های گذشته قابل مقایسه نیست بدون تردید شرایط کنونی کاملاً متفاوت از شرایط سال های گذشته است البته مطمئن هستم شرایط سال های آتی نیز با شرایط کنونی متفاوت خواهد بود با این تفاوت که در مورد آینده می توان از هم اکنون برنامه ریزی کرده و با همکاری یکدیگر این برنامه ها را اجرا نمود تا مشکلات کنونی بازار نفت که ناشی از عدم هماهنگی و همکاری دست اندرکاران بازار نفت است در آینده تکرار نشود اما به هر حال واقعیت های کنونی را باید پذیرفت و بر اساس آن برنامه ریزی کرد. چنانچه تصور شود که می توان شرایط بازار نفت را به شرایط دهه های گذشته

است به عنوان نمونه در چند ماه اخیر که قیمت های نفت از رشد چشم گیری برخوردار بود، عرضه نفت نیز در حداکثر مقدار ممکن بوده است.

تولید اوپک در ماه های اخیر بیش از سی میلیون بشکه در روز بوده که بالاترین سطح تولید در ۲۵ سال اخیر است متأسفانه در چنین شرایطی که اوپک با تمام توان در خدمت مصرف کنندگان بوده و عملکرد بسیار روشنی از خود نشان داده برخی از کشورهای مصرف کننده عمده، اوپک را به مسائل واهی و بی پایه و اساس متهم می سازند و تمامی مشکلات کنونی صنعت جهانی نفت را به اوپک منسوب می کنند که با این اقدام به نوعی مشکلات و کوتاهی خود را فرافکنی می نمایند. در حالی که اوپک خود شرایط دشواری را در سه دهه اخیر پشت سر نهاده و در دشواری های متعدد گذشته سعی کرده که بهترین عملکرد ممکن را داشته باشد بدیهی است سازمانی که از اعضای متعدد با سلاقی گوناگون تشکیل شده است نمی تواند مصون از خطا باشد اما نگاه منصفانه به گذشته نشان می دهد که اوپک می تواند از آزمون های گذشته نمره قابل قبولی دریافت کند.

هم اکنون کشورهای عمده عرضه کننده نفت بویژه اوپک و بالاخص تولیدکنندگان منطقه خلیج فارس با دو آزمون بزرگ مواجه هستند اول؛ جبران افت تولید، دوم؛ ظرفیت سازی برای تأمین نیازهای آتی جهان. بدیهی است انجام این دو مهم به تنهایی توسط تولیدکنندگان امکان پذیر نبوده و همکاری همه جانبه مصرف کنندگان عمده را طلب می کند.

از آنجا که عدم تأمین تقاضای انرژی، بویژه نفت و گاز در سال های آتی موجب هرج و مرج در بازار شده و مشکلات عمده ای برای اقتصاد جهان فراهم خواهد کرد. تأمین تکنولوژی و سرمایه های مورد نیاز و از همه مهمتر ایجاد شرایط امن و اطمینان بخش برای سرمایه گذاری جز با همکاری مصرف کنندگان عمده فراهم نخواهد شد یکی از راهکارهای مهم برای غلبه بر بحران های آتی انرژی تشویق سرمایه گذاران بویژه شرکت های بین المللی به سرمایه گذاری در مناطق عمده تولید است اما معدودی از مصرف کنندگان بزرگ که به شدت به واردات انرژی هم نیازمند می باشند با دخالت های بی جای خود در مناطق مهم عرضه نفت، بویژه خلیج فارس از یک سو باعث ناامنی و افزایش ریسک سرمایه گذاری شده و از سوی دیگر با تحریم برخی عرضه کنندگان بزرگ شرکت های بین المللی را از سرمایه گذاری در این مناطق نهی می نمایند که این قبیل اقدامات پیش از آنکه به کشورهای عرضه کننده آسیب رساند به کشورهای مصرف کننده صدمه می زند.

علی رغم اینکه آمریکا به عنوان بزرگترین مصرف کننده و واردکننده نفت جهان نیاز شدیدی به امنیت عرضه دارد، در دو دهه گذشته این کشور برخی از عرضه کنندگان عمده انرژی جهان را یا مستقیماً تحریم نموده و یا در تحریم این کشورها نقش رهبری را داشته است اما در شرایط کنونی احتمال موفق بودن تحریم ها، بویژه هنگامی که به طور یک جانبه باشد بسیار ضعیف شده و اعمال آن بسیار پرهزینه می باشد.

تحریم های همه جانبه آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران حتی با عدم استقبال هم پیمانان این کشور مواجه شده و کارایی خود را بیش از پیش از دست می دهد از طرف دیگر این تحریم ها حتی در صورت موفق بودن هم بیشتر به ضرر مصرف کنندگان عمده انرژی خواهد بود زیرا عدم ظرفیت سازی به دلیل اعمال این تحریم ها باعث محدودیت عرضه و افزایش قیمت ها خواهد شد که از طریق افزایش قیمت زبان های عرضه کنندگان جبران شده و حتی درآمدی بیش از درآمد ناشی از ظرفیت سازی عاید عرضه کنندگان مربوطه می شود همچنین محدودیت در ظرفیت سازی خود باعث جلوگیری از رقابت های منفی عرضه کنندگان می شود.

۴- کاهش ظرفیت های مازاد تولیدی بویژه در اوپک بیانگر این واقعیت است که بخش عرضه توان همراهی با بخش تقاضا را نداشته و ظرفیت های مازاد تولیدی که نتیجه ضعف شدید تقاضا در گذشته بود بتدریج در سال های اخیر مورد استفاده واقع شده و به نقطه انتهایی خود به سرعت نزدیک می شود. به گونه ای که دست اندرکاران بازار نفت دیگر ظرفیت تولیدی

کشورهای صادرکننده را متأثر می سازد و از سوی دیگر انگیزه سرمایه گذاران بین المللی را جهت سرمایه گذاری در بخش های بالادستی از بین میبرد. از این رو ممکن است در کوتاه مدت قیمت های نازل نفت به ظاهر به نفع مصرف کنندگان باشد اما در بلندمدت به طور قطع به ضرر آنها خواهد بود.

افزایش قیمت های اخیر نفت که عمدتاً به دلیل محدودیت در بخش های بالادستی و پایین دستی بوقوع پیوسته، یادآور این واقعیت است که عدم سرمایه گذاری کافی و به موقع در بخش های مختلف صنعت نفت آثار زیان بار خود را با یک وقفه زمانی آشکار می سازد که در این صورت اقدامات فوری چاره ساز نیست زیرا پیش بینی های لازم برای تأمین نیازهای مصرف کنندگان می بایست از سال های قبل صورت پذیرد.

قابل توجه اینکه حتی عدم سرمایه گذاری مورد نیاز در توسعه زیرساخت های انتقال انرژی نیز تأثیرات غیرقابل انکاری بر بازارهای جهانی انرژی خواهد داشت. در شرایط کنونی وجود برخی نااطمینانی های جهت ظرفیت سازی های لازم در صنایع نفت و گاز جهان موجبات بروز نگرانی های روزافزون در بین کشورهای مصرف کننده شده است که در صورت عدم رفع نااطمینانی های مربوطه آثار اولیه آن در چند سال آینده قابل مشاهده خواهد بود. هرچند که طلاهای چین وضعیت با رسیدن قیمت های نفت به مرز ۷۰ دلار در بشکه و قیمت گاز به مرز ۱۸ دلار در هر میلیون B.T.U. آشکار شده است.

۲- علی رغم افزایش قیمت های نفت در چند سال اخیر اقتصاد جهانی بر خلاف تبلیغات برخی از مراکز وابسته به مصرف کنندگان دچار رکود و بحران نشده است رشد تقاضای نفت در سال گذشته نزدیک به سه میلیون بشکه در روز بود که این رقم در طول ۲۰ سال اخیر بی سابقه بود. در حالی که در این برهه قیمت های نفت بیش از سی درصد رشد داشت در سال جاری نیز علی رغم آنکه روند رشد قیمت های نفت سریع تر بود اما رشد اقتصادی جهان و به تبع آن تقاضای نفت علی رغم وقوع حوادث طبیعی بی سابقه در برخی از نقاط مهم جهان نظیر طوفان های سهمگین و شیوع بیماری های نظیر آنفولانزای مرغی، در سطح قابل قبولی است.

به نظر می رسد در شرایط کنونی اقتصاد جهانی دارای آنچنان ظرفیتی گشته که می تواند خود را با قیمت های بالاتر نفت تطبیق دهد و یا به عبارت دیگر سهم قیمت های انرژی (بویژه نفت و گاز) در رشد اقتصادی جهان بیش از پیش در حال تنزل است البته به جاست که کشورهای مصرف کننده بزرگ با کاهش مالیات ها فشار بر مصرف کنندگان را کاهش دهند بدیهی است در شرایط کنونی فشار بر مصرف کنندگان نهایی نفت با اعمال مالیات مضاعف قابل تحمل نخواهد بود و دولت های مصرف کننده بزرگ که در بسیاری از کالاها از کاهش شدید و حتی حذف تعرفه ها سخن می گویند شایسته است که از فشار مالیات ها بر مصرف کنندگان بکاهند و به درآمد محدودتر از این طریق بسنده کنند این نکته قابل تعمق است که درآمد کشورهای مصرف کننده عمده نفت از محل مالیات بر فرآورده های نفتی به مراتب بیشتر از درآمد ناشی از صادرات نفت در کشورهای صادرکننده عمده است.

قابل توجه اینکه هم اکنون از یک سو هیچ منبع معتبر بین المللی بازگشت به قیمت های پیشین را برای نفت پیش بینی نمی کند و از سوی دیگر هیچ منبع آینده اقتصاد جهان را به دلیل افزایش قیمت های نفت توأم با رکود و کسادی پیش بینی نمی کند هم اکنون رشد اقتصادی برای سال آینده جهان حدود ۴ درصد و رشد تقاضای جهانی نفت ۷-۷/۵ میلیون بشکه در روز پیش بینی می شود که هر دو رقم قابل قبولی است در مجموع نقش عرضه منظم انرژی، بویژه نفت و گاز در رشد پایدار اقتصاد جهانی انکارناپذیر است از این رو طی سال های آینده حجم قابل توجهی ظرفیت های جدید می بایست در صنعت جهانی نفت ایجاد شود تا تضمین کننده تداوم رشد اقتصاد جهان باشد.

۳- در چند سال اخیر نه تنها تقاضای جهانی نفت در سطح چشم گیری در حال رشد بوده بلکه عرضه نفت نیز در بالاترین سطح ممکن قرار داشته

مازادی برای او یک قابل نیستند زیرا همگان بر این واقعیت وقوف دارند که با رشد سریع تقاضا و رشد آرام عرضه بخش اعظم ظرفیت تولیدی مازاد مصرف شده و مقدار اندکی که از آن باقی مانده، قادر نیست مشکلی از مشکلات بازار نفت را در صورت بروز حادثه‌ای غیر مترقبه حل نماید. صاحب نظران بازار نفت نقش کاهش ظرفیت‌های مازاد تولیدی را در افزایش قیمت‌های اخیر نفت بسیار مؤثر قلمداد می‌کنند علاوه بر آن کاهش این ظرفیت‌ها ضریب امنیت عرضه را به شدت کاهش داده و آن را بسیار آسیب پذیر نموده است.

هم اکنون روند ظرفیت‌سازی‌ها به گونه‌ای نیست که علاوه بر جبران افت تولید و تأمین نیازهای آتی مصرف‌کنندگان مقداری از ظرفیت‌های نیز به صورت ظرفیت مازاد بلا استفاده باقی بماند و اصولاً بعید است منبع تولیدکننده‌ای بخشی از ظرفیت تولیدی خود را بلااستفاده نگهدارد تا امنیت مصرف‌کنندگان بیشتر تأمین شود مگر آنکه توافقات اصولی مابین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان حاصل شود.

۵- هم اکنون محدودیت در بخش ظرفیت‌های پایین دستی بیش از بخش بالادستی خودنمایی می‌کند و اصولاً کمبود ظرفیت‌های پالایشی جهان زودتر از سایر بخش‌های صنعت نفت آشکار شده است.

در ماه‌های اخیر کلیه دست‌اندرکاران و صاحب‌نظران بازار نفت، سرانجام به این واقعیت اذعان نمودند که عامل محوری در افزایش قیمت‌های اخیر نفت کمبود ظرفیت‌های پالایشی است زیرا در ماه‌های اخیر علی‌رغم افزایش پی‌درپی عرضه نفت توسط اوپک قیمت‌های نفت در سطح بالایی قرار داشت و معلوم گردید مشکل بازار نفت در وهله اول کمبود عرضه نفت خام نیست بلکه عدم پالایشگاه‌سازی ویژه در کشورهای عمده مصرف‌کننده باعث گردیده که با رشد تقاضا، ظرفیت‌های پالایشی و ارقام مصرف جهانی نفت به یکدیگر کاملاً نزدیک شوند به گونه‌ای که در صورت وقوع حادثه‌ای غیر مترقبه امکان جبران کمبود ظرفیت پالایشی بسیار سخت می‌باشد معلوم نیست کشورهای مصرف‌کننده عمده که از توان مالی و تکنیکی خوبی برخوردارند چرا در سال‌های گذشته تمایلی به افزایش ظرفیت‌های پالایشی خود نداشتند.

حتی شرکت‌های معظم نفتی نیز رغبت لازم به این امر از خود نشان نمی‌دهند البته در روزهای اخیر برخلاف گذشته برنامه‌های گسترده‌ای در مورد گسترش ظرفیت‌های پالایشی چه از جانب تولیدکنندگان و چه از جانب مصرف‌کنندگان ارائه می‌شود که در صورت به اجرا درآمدن این برنامه‌ها کمبود ظرفیت‌های پالایشی برای چند سال آینده برطرف خواهد شد اما اگر ظرفیت‌های پالایشی هماهنگ با مصرف جهانی افزایش نیابد کمبود فرآورده‌های پالایشی بیش از پیش خود را آشکار ساخته و بازار نفت هم به طور طبیعی تحت تأثیر این عامل مهم قرار خواهد گرفت. نکته قابل توجه اینکه افزایش ظرفیت‌های پالایشی می‌بایست متناسب با افزایش کیفیت عرضه نفت از بخش بالادستی باشد در غیر این صورت، عرضه اضافی از بخش بالادستی نفت خامی خواهد بود که ظرفیت‌های پالایشی قادر نیستند آن را به راحتی تصفیه کنند.

۶- افزایش قیمت‌های گاز در چندسال اخیر بیانگر این واقعیت است که خطر کمبود نفت به تنهایی مصرف‌کنندگان را تهدید نمی‌کند بلکه موضوع کمبود گاز نیز در سال‌های آتی جدی خواهد بود. مصرف‌کنندگان که به دلیل تمیزی، ارزان بودن و سازگاری با محیط زیست تمایل جدی در استفاده بیشتر از گاز از خود نشان می‌دادند اخیراً با افزایش بی سابقه قیمت‌های گاز با پدیده جدیدی مواجه شده‌اند که ممکن است به معنی خاتمه دوران ارزانی گاز باشد. مصرف‌کنندگان امریکایی و اروپایی شاید تصور نمی‌کردند که زمانی قیمت‌های گاز در سطحی بالاتر از نفت کوره و حتی بالاتر از نفت خام قرار گیرد که در این صورت در ادامه جایگزینی‌ها تردیدهای جدی بوجود می‌آید. البته در ماه‌های اخیر کشورهای مصرف‌کننده تمایل فراوانی به گسترش ظرفیت نیروگاه‌های اتمی از خود نشان داده و برنامه‌های وسیعی در این مورد اعلام نموده‌اند که در این صورت انرژی اتمی در روند جایگزینی گوی سبقت را از گاز خواهد ربود. اما سؤال اینکه چرا کشورهای صنعتی که با آینده‌نگری تردیدی در استفاده از انرژی اتمی به خود راه نمی‌دهند در رویکرد کشورهای در حال توسعه به استفاده از این

انرژی حساسیت زیادی از خود نشان می‌دهند. بدیهی است با محدودیت‌های موجود در بخش‌های بالادستی و پایین دستی نفت و گاز که به نظر می‌رسد در آینده این محدودیت‌ها سخت‌تر خواهد شد، رویکرد کشورهای در حال توسعه در استفاده از انرژی اتمی ظرفیت‌های زیادی را آزاد خواهد کرد که این امر تا حدودی شرایط دشوار بازار نفت و گاز را تعدیل خواهد نمود.

۷- نشست‌های مشترک تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان که در طول دهه‌های گذشته نتیجه قابل توجهی دربرداشت در طول ماه‌های گذشته بسیار جدی‌تر از گذشته در چند نوبت به شکل‌های مختلف تشکیل گردیده که با توجه به شرایط حساس کنونی امکان همکاری بیشتر مابین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان را افزایش داده است. به نظر می‌رسد حل مشکلات متعدد کنونی بازار نفت در سایه همکاری بسیار صمیمانه تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان امکان‌پذیر است و الا اگر مصرف‌کنندگان بخواهند کلیه مسوولیت‌های بازار نفت را متوجه تولیدکنندگان و بالخصوص اوپک نمایند و انتظار داشته باشند که اوپک به تنهایی این مشکلات را حل و فصل نماید این انتظار یقیناً انتظار به جایی نخواهد بود و شرایط بازار نفت بیش از پیش بغرنج‌تر و پیچیده‌تر خواهد شد.

دولت جدید ایران که چند ماهی است که کار خود را با شعار عدالت آغاز نموده است به مسائل داخلی و بین‌المللی خود از این دریچه می‌نگرد، از این رو چنانچه در اجلاس‌های تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان روح انصاف و عدالت حاکم باشد جمهوری اسلامی ایران در این نشست‌ها به طور فعال شرکت نموده و با مسوولیت‌پذیری آماده است نقش خود را در این چارچوب ایفا نماید.

جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن ۱۳۷ میلیارد بشکه ذخیره قابل استحصال نفت خام و میعانات گازی و ۲۶ تریلیون متر مکعب ذخایر قابل برداشت گاز طبیعی برنامه‌های گسترده‌ای برای توسعه ظرفیت‌های بالادستی و پایین دستی نفت و گاز دارد از این رو با جهت‌گیری در راستای اهداف برنامه چشم‌انداز بیست ساله و با حرکت در چارچوب برنامه‌های چهارساله توسعه اقتصادی - سیاسی - اجتماعی و فرهنگی در سال‌های آتی شاهد رشد و توسعه چشم‌گیری خواهد بود در این میان نقش طرح‌های توسعه‌ای نفت و گاز بسیار چشم‌گیر می‌باشند البته در این راستا بسترهای لازم برای جلب همکاری‌های بین‌المللی فراهم شده و وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران مایل است بیش از گذشته با همکاری طرف‌های خارجی بخش‌های مختلف بالادستی و پایین دستی نفت و گاز را متناسب با اهداف برنامه‌های فوق‌الذکر توسعه دهد.

علی‌رغم برخی کارشکنی‌ها و موانع ایجاد شده توسط مقامات امریکایی، وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران در صدد است با اتکا به توان و شایستگی متخصصان ایرانی و با همکاری کشورهای دوست در منطقه و جهان با سرلوحه قرار دادن اصل عدالت در تمامی زمینه‌ها به جایگاه شایسته خود در بازارهای نفت و گاز جهان دست یابد که در این زمینه چشم‌اندازهای روشنی ترسیم شده که عزم جدی برای دستیابی به آن هم بوجود آمده است. برخی از این چشم‌اندازها به شرح زیر است:

- ۱- اولین تولیدکننده مواد و کالاهای پتروشیمی در منطقه
- ۲- دومین تولیدکننده نفت اوپک با ظرفیت تولید ۷ درصد از تقاضای جهانی
- ۳- سومین تولیدکننده گاز جهان با سهم ۱۰ درصد از تجارت جهانی گاز
- ۴- ارتباط با چشم‌انداز مذکور لازم است اهداف ذیل در ده سال آینده محقق شود.
- ۱- ایجاد ظرفیت تولید ۵/۵ میلیون بشکه در روز نفت خام تا پایان برنامه چهارم و ۷ میلیون بشکه در روز در افق ۱۳۹۴
- ۲- تولید روزانه ۹۰۰ میلیون متر مکعب گاز طبیعی در افق ۱۳۹۴
- ۳- تحقق ۲۰ میلیارد دلار سالانه تولید مواد پتروشیمیایی در افق ۱۳۹۴
- ۴- توجه خاص به صنایع انرژی بر جهت کسب ارزش افزوده
- ۵- جذب سرمایه برای تضمین بازار و تقویت تعامل بین‌المللی و حمایت از توسعه صنعت نفت برای تحقق معادل ۱۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در مجموعه صنعت نفت
- ۶- افزایش ظرفیت پالایشی کشور به میزان یک میلیون بشکه در روز با تأکید به پالایش نفت سنگین و میعانات گازی و بهینه‌سازی پالایشگاه‌های موجود